

YETİMETÜ'D-DEHR

li olduğunu kaydetmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 2049). Ancak Seâlibî'den sonra bu yöntemle eser yazanlar *Yetîmetü'd-dehr*'den etkilendiklerini belirtmişlerdir. Nitekim İbn Bessâm eş-Şenterîni *ez-Zahîre*'sinde (I, 20) *Yetîme*'nin yöntemini kullandığını söylemiştir.

Yetîmetü'd-dehr'e benzer şekilde yazılan, birbirinin zeyli konumundaki başlıca eserler şöylece sıralanabilir: 1. Ali b. Hasan el-Bâharzî (ö. 467/1075), *Dümyetü'l-kaşr ve 'uşretü ehli'l-âşr* (Halep 1349; nşr. M. Râgib et-Tabbâh, Halep 1930; nşr. Muhammed Altuncî, I-II, Dımaşk 1974-1976; Küveyt 1405/1985; bk. BÂHARZÎ, Ali b. Hasan). Yaklaşık 600 şair ve 8000 beyit içeren eser yedi bölgeye ayrılmış, her bölgeye dahil olan edip ve şairler eskiler, orta dönemde yaşayanlar ve yeniler şeklinde ele alınmıştır. Yedi bölge şunlardır: Bedvî ve Hicaz şairleri (yirmi dokuz şair); Şam, Diyarbekir, Azerbaycan, Cezîre ve Mağrib şairleri (altmış dokuz şair); Irak şairleri (altmış beş şair); Rey, Cibâl, İsfahan, Fars, Kirman şairleri (yetmiş beş şair); Cürcân, Esterâbâd, Kûmis, Dihistan, Hârizm, Mâverâunnehir şairleri (elli beş şair); Horasan, Kuhistan, Büst, Sicistan, Gazne ve civarı şairleri (217 şair; bu kısım Belh, Nîşâbur, Beyhak, İsfêrâyin ve Zevzen şehirlerini içermektedir); hayatları ve şiirlerine dair her yerde bilgi bulunmayan az ürün vermiş şairler (yirmi şair). Bu eserde de fazla biyografik bilgi verilmemiştir, dolayısıyla eser bir şiir antolojisi niteliğindedir. *Dümyetü'l-kaşr*'ı İbn Manzûr ile Takıyyüddin b. Abdülkâdir et-Temîmî ihtisar etmiş, İbn Münkız ile Hasan b. Muzafer en-Nîsâbüri de esere zeyil yazmıştır. 2. Ebû's-Salt ed-Dânî (ö. 529/1135), *Hadîkatü'l-edeb (Kitâbü'l-Hadîka 'alâ üs-lûbi'l-Yetîme)*. *Yetîmetü'd-dehr*'in etkisinde Endülüs'te yazılan ilk eserdir. İmâdüddin el-İsfahânî, *Harîde*'sinde Endülüs şairleri hakkında bu eserden nakiller yapmıştır ve eserden zamanımıza sadece bu nakiller intikal etmiştir. 3. İbn Bessâm eş-Şenterîni (ö. 542/1147), *ez-Zahîre fî mehâsini ehli'l-Cezîre* (nşr. İhsan Abbas, I-VIII, Beyrut 1399/1979). Önsözde *Yetîmetü'd-dehr*'in yönteminden etkilendiğini açıkça belirten İbn Bessâm V. (XI.) yüzyıl Endülüs şairlerini ele aldığı eserini *Yetîme* gibi dört bölüme ayırmıştır. Eserde şairler hakkında ayrıntılı biyografik bilgiler de mevcuttur (bk. İBN BESSÂM eş-ŞENTERİNİ). 4. Ali b. Zeyd el-Beyhakî (ö. 565/1169), *Vişâhu Dümyetü'l-kaşr ve li-kâ'ü ravzati'l-âşr* (Bursa Bölge Ktp., Hü-

seyin Çelebi, nr. 870). Beyhakî kitabında çağdaşı olan şairlere de yer vermiş ve eserinin *Dürretü'l-Vişâh* adlı küçük bir zeylini de kaleme almıştır (Yâkût, XIII, 266; *Keşfü'z-zunûn*, II, 2011). 5. Dellâlülkütüb Sa'd b. Ali el-Hazîrî (ö. 568/1172), *Zînetü'd-dehr ve 'uşretü ehli'l-âşr*. İbn Hallikân eserden birçok nakilde bulunmuştur (*Vefeyât*, I, 144; II, 183, 189, 384, 390; IV, 83, 393, 450, 485; bk. DELLÂLÜLKÜTÜB). 6. İmâdüddin el-İsfahânî (ö. 597/1201), *Harîdetü'l-kaşr ve cerîdetü'l-âşr*. V. (XI.) yüzyıl şairlerinin bir kısmı ile VI. (XII.) yüzyıl şairlerinin çoğunu (1000'e yakın) kapsayan eser bu türün en hacimli kitabıdır. Muhammed Behcet el-Eserî, Şükrî Faysal, Ahmed Emîn gibi birçok nâşirin katıldığı eserin son neşri on yedi cilt tutmuştur (bk. İMÂDÜDDİN EL-İSFAHÂNÎ). Şu eserlerde de *Yetîmetü'd-dehr*'in yöntemi sürdürülmüştür: İbn Saîd el-Mağribî ve diğerleri, *el-Muğrib fî hule'l-Mağrib*; İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî, *Kitâbü'z-Zehr fî mehâsini şu'arâ'l-âşr*; İbnü's-Şa'âr, *'Ukûdü'l-cümân*; İbnü'l-Ahmer, *Neşîrü'l-cümân ve Neşîru ferâ'idü'l-cümân*; Şehâbeddin el-Hafâcî, *Reyhânetü'l-elibbâ'*; Muhibbî, *Nefhatü'r-Reyhâne ve Zeylû Nefhatü'r-Reyhâne*; İbn Ma'sûm, *Sülâfetü'l-âşr*; Muhammed b. Mustafa el-Gulâmî, *Şemmâmetü'l-ânber*.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Mansûr es-Seâlibî, *Yetîmetü'd-dehr* (nşr. Müfîd M. Kumeyha), Beyrut 1403/1983, neşreden giriş, I, 3-8, M. Muhyiddin Abdülhamid'in mukaddimesi, I, 11-22, Seâlibî'nin mukaddimesi, I, 25-31; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist (Şüveymî)*, s. 631; Ali b. Hasan el-Bâharzî, *Dümyetü'l-kaşr* (nşr. Abdülfettâh M. el-Hulvi), Kahire 1968, neşreden giriş, I, 3-4; İbn Bessâm eş-Şenterîni, *ez-Zahîre* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1399/1979, I, 20; ayrıca bk. neşreden giriş, I, 5-7; İmâdüddin el-İsfahânî, *Harîdetü'l-kaşr: el-Kısmü'l-İrâkî* (nşr. M. Behcet el-Eserî - Cemil Saîd), Bağdad 1375/1955, neşreden giriş, I, 84-104; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, XIII, 266; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 144; II, 143, 183, 189, 194, 366, 384, 390; IV, 83, 393, 450, 485; *Keşfü'z-zunûn*, II, 2011, 2049; Hafâcî, *Reyhânetü'l-elibbâ'*, neşreden giriş, I, 32-37; Muhibbî, *Nefhatü'r-Reyhâne*, neşreden giriş, I, 25-28; Abbas el-Azzâvî, *Târîhu'l-edebî'l-'Arabî fî'l-İrâk*, Bağdad 1382/1962, II, 62-65, 172, 202, 213, 240-245; ayrıca bk. tür.yer.; Mustafa eş-Şek'a, *Menâhicü't-te'lîf 'inde'l-ulemâ'l-'Arab*, Beyrut 1991, s. 626, 634-644, 645-661; C. E. Bosworth, "Manuscripts of Tha'âlibî's Yatîmat ad-dahr in the Suleymaniye Library, Istanbul", *JSS*, XVI (1971), s. 41-49; Tefvîk Rüştü Topuzoğlu, "Further Istanbul manuscripts of Tha'âlibî's Yatîmat ad-dahr", *JQ*, XV/1 (1971), s. 62-65; Muhammed Eşhibâr, "Kitâbü Yetîmeti'd-dehr fî mehâsini ehli'l-âşr li-Ebî Manşûr eş-Şe'âlibî ve eşeruhû fî menhecî't-te'lîf'l-edebî", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb ve'l-ülümü'l-insâniyye bi-Fâs*, sy. 7, Dârülbeyzâ 1983-84, s. 141-187; a.mlf.,

"Melâmih nakdiyye fî Yetîmeti'd-dehr li-Ebî Manşûr eş-Şe'âlibî", a.e., sy. 10 (1989), s. 31-53; M. Abdullah el-Câdir, "Meşâdirü'l-Bâharzî", *MMMA* (Küveyt), XXVI/1 (1982), s. 107-112; Sâmî Mekki el-Ânî, "Ta'lik 'alâ makâleti Meşâdirü'l-Bâharzî", a.e., XXVI/2 (1982), s. 813-816.

İSMAİL DURMUŞ

YETKİN, Abdurrahman Kâmil
(1850-1941)

Millî Mücadele'nin
başlatılmasında önemli rolü olan
din âlimlerinden,
Amasya müftüsü.

Amasya'da doğdu. Ataları iki asır kadar önce Kırım Bahçesaray'dan gelerek Çorum'un Mecitözü Doğla köyüne yerleşmişti. Mahlası Mecitözü'ne nisbetle "Mecidî", lakabı Mecidzâde'dir. Babası ilmiye mensubu bir aileden gelen ve kadılık görevinde bulunan Ahmed Rifat, dedesi Mustafa Mecidî'dir. Kardeşi Sâdik Efendi, oğulları Ahmed Emrî, Sabri, Mustafa Niyâzî müftülük ve vâizlik yapmıştır. Abdurrahman sıbyan mektebinden sonra 1861'de hıfzını tamamladı, iki yıl süreyle kıraat okudu. Amasya Rüşdiyesi'nin ardından Mehmed Paşa Medresesi'ne devam etti. Buradaki tahsili sırasında istihrac (mevcut bilgilerden geleceğe dair tahmin yürütme) alanıyla ilgilendi. Ferâiz ve aruz ilmini kardeşi Sâdik Efendi'den öğrendi. 1879'da Şirvânî Mîr Hasan Efendi'den icâzet aldı. Aynı yıl Amasya Bekir Paşa Medresesi'ne müderris tayin edildi. Kendisi yirmi yedi yılda üç dönemde altmış beş talebeye icâzet verdiğini, 1908'deki üçüncü icâzet merasimine katılan Hacı Reşid Paşa'nın arzı üzerine meşihat makamı tarafından yirmi iki öğrencisine birer gümüş, kendisine de altın madalya verildiğini belirtir.

Arapça ve Farsça bilen Abdurrahman Efendi, 1900 Mayıs'ında Amasya müftülüğüyle birlikte Sivas ve Karadeniz bölgesi vâizliği (kürsü şeyhliği) görevine getirildi. Hicaz Demiryolu İlane Komisyonu'ndaki hizmetinden dolayı 1903'te nişan ve madalya ile taltif edildi. Aynı yıl kendisine Müsile-i Süleymâniyye-i Râbia'dan Bursa Fakihzâde Medresesi pâyesi, 1905'te İzmir pâyesi tevcih edildi. 1912'de yanlışlıkla emekliye sevk edilirse de tekrar müftülük görevine getirildi. Müftülüğü sırasında Amasya'da çeşitli komisyonlarda çalıştı, kadı vekilliği yaptı. Eylül 1915'te yaş haddinden emekliye ayrıldı. 1916-1920 yıllarında Dârülhilâfe Medresesi'nde ders verdi. Kendisinden sonra Amasya müftüsü olan Mustafa Tefvîk Efendi'nin Dârü'l-hikmeti'l-İs-

lâmiyye üyeliğine tayini üzerine 1918'de müftü tayin edilen Hacı Mehmed Tefvik Efendi vefat edince (Kasım 1921) Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından yeniden Amasya müftülüğüne tayin edildi (Temmuz 1922) ve ölümüne kadar bu görevde kaldı.

Abdurrahman Kâmil Efendi, Mustafa Kemal Paşa'nın 12 Haziran 1919'da Amasya'ya gelişinde kendisini ilk karşılayanlar arasında yer aldı ve onunla uzun bir görüşmesi oldu. Ertesi gün Beyazıt Camii'nde Kâmil Efendi'nin cuma vaazını dinleyen Mustafa Kemal Paşa'nın, "Eğer bu memlekette Abdurrahman Kâmil Efendi gibi on tane âlim olsaydı memleket bu hale düşmezdi" dediği aktarılır. Vaazı sırasında halka millî mücadelenin önemini anlattı ve Mustafa Kemal Paşa'yı cemaate tanıtarak hakkında takdîrkâr ifadeler kullandı. Abdurrahman Efendi'nin bu vaazı şehirde büyük bir etki yaptı ve millî mücadeleye için harekete geçilmesinde önemli rol oynadı. Daha sonra düzenlenen mitingde de konuşan Abdurrahman Efendi halkı düşmana karşı mücadeleye teşvik etti. Bu sırada kurulan Amasya Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin on yedi üyesi arasında yer aldı. Öte yandan Abdurrahman Kâmil Efendi'nin biriktirdiği altınları bu cemiyeti desteklemek amacıyla Mustafa Kemal Paşa'ya vermesi Millî Mücadele tarihinde dikkate değer bir husus olarak kaydedilir. Abdurrahman Efendi 1920'deki Zile isyanının bastırılması esnasında oraya gönderilmek istendiyse de yaşlılığından dolayı gidemedi, fakat âsilere destek vermemeleri için halkı vaazlarıyla uyarmaya devam etti. 31 Aralık 1941 tarihinde vefat eden Abdurrahman Kâmil Efendi,

Amasya Tekirdede Kabristanı'nda defnedildi.

Eserleri. 1. *Makâmât-ı Harîri Tercümesi*. Eserin Kâmil Şahin'de bulunan müellif hattı nüshasının bir bölümü Amasya Belediye Kütüphanesi'ne, bir bölümü de Millî Kütüphane'ye verilmiştir. 2. *Dîvân-ı Kâmil*. Abdurrahman Efendi, Arapça ve Farsça şiirlerinin de yer aldığı divanını 1884'te tamamlamış, eserin sonunda kendi biyografisine de yer vermiştir. 3. *Fetâvâ-yi Abdurrahman Kâmil*. Bu ve bir önceki eser Kâmil Şahin tarafından Amasya Belediyesi Kütüphanesi'ne verilmiştir. 4. *Mir'âtü's-şüûni'l-hakâik*. Ahmed Hüsameddin Dâğıştânî'nin istihrâc alanındaki eserinin Türkçe tercümesidir. Müellifin oğlu Sabri Yetkin'in istinsah ettiği, Kâmil Şahin'in özel kitaplığındaki bir mecmua içinde bulunan eserde (s. 323-335) yetmiş bir madde halinde gelecekte vuku bulacak olaylar ve devletlerin mâruz kalacakları felâketler konu edinilir. 5. *Hâtîrât-ı Abdurrahman Kâmil*. 1903'te yazılan 33 varaklık bu eser de Kâmil Şahin'in özel kitaplığındadır. 6. *Kaşidetü 'Abdirrahmân Kâmil*. Ebû'l-Feth Ali b. Muhammed el-Büstî'nin zühde dair meşhur kasidesinin Arapça şerhidir. 1904'te yazılmış olup *Hâtîrât-ı Abdurrahman Kâmil*'in içindedir (vr. 29^b-31^b). 7. *Evlîyâ, Ulemâ ve Şuarâdan Alfabetik Sıraya Göre Bazı Zatların Hayat Hikâyeleri*. 160 sayfadan ibaret müellif hattı nüshası Kâmil Şahin'in özel kitaplığındadır. 8. *Nakd-i Hâtîr*. Ahlâka dairdir (Amasya Beyazıt İl Halk Ktp., nr. 1708/1, müellif hattı). Abdurrahman Kâmil Efendi'nin Amasya Beyazıt Camii'ndeki vaazlarından oluşan *Tefsir Dersleri Notları ve Hz. Peygamber'in Risâleti* adlı bir eseri daha mevcut olup bir bölümü Kâmil Şahin'in özel kitaplığındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Kâmil Yetkin, *Hâtîrat*, Kâmil Şahin özel kitaplığı; Ali Sarıkoyuncu, *Millî Mücadelede Din Adamları*, Ankara 1997, I, 199-212, 267-272; a.mlf., *Atatürk ve Din Adamları*, Ankara 2002, s. 192-205, 233; Recep Çelik, *Millî Mücadelede Din Adamları*, İstanbul 1999, I, 423-441; Osman Fevzi Olcay, *Amasya Ünlüleri*, Amasya 2002, s. 14-16; Mehmet Kılıç, *Amasya Genelgesi ve Protokolü*, Ankara 2004, s. 41-50, 136; Kâmil Şahin, "Gâzi Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'ya Gelişi ve Abdurrahman Kâmil Efendi ile Görüşmesi", *I. Amasya Araştırmaları: 13-15 Haziran 2007* (ed. Yavuz Bayram), Amasya, ts. (Amasya Valiliği), I, 403-406; a.mlf., "Yetkin, Abdurrahman Kâmil", *Yeni Türk-İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, örnek fasikül, s. 133 (maddenin yazımında Abdurrahman Kâmil Efendi'nin torunu Nafiz Yetkin'den alınan bilgilerden de faydalanılmıştır).

KÂMİL ŞAHİN

YETKİN, Ahmet Emri

(1886-1974)

Son dönem âlimlerinden, şair.

Kendi yazdığı hal tercümesine göre ulemâ soyundan gelen bir ailenin çocuğu olarak Amasya'da doğdu. Babası Amasya müftüsü Abdurrahman Kâmil Efendi'dir. Adı ve mahlası ebced hesabına göre doğum yılını (304:1304/1886-87) verir. Mek-teb-i ibtidâiden sonra iki buçuk yıl rüşdiyede okudu. Ardından babasının müderris olduğu Amasya Bekir Paşa Medresesi'ne devam ederek icâzet aldı (1908). Dinî ilimler alanında kendini geliştirmek üzere amcası Mustafa Sâdik ile Köprülü Mustafa Tefvik ve Köprülü Ârif Fâzıl efendilerin camilerde verdikleri dersleri takip etti; Amasya ulemâsından Hafız Şerif Efendi'den ferâiz okudu. 1907'de açılan Dârülmuallimin'i bitirdi ve 1911'de girdiği imtihanında başarı gösterince dersîâm oldu. 1907'de ilköğretim muallimliğiyle başladığı memuriyet hayatında Amasya Şer'iyye Mahkemesi kâtipliği (1911), Dârül-hilâfe Medresesi'nde Türkçe ve kitâbet muallimliği (1912), yine Amasya'da tahakkuk kâtipliği (1926) ve nâfia ambar memurluğu (1927), 1930-1943 yılları arasında nâfia amele kâtipliği görevinde bulundu ve buradan emekliye ayrıldı. 6 Mayıs 1974'te vefat eden Ahmet Emri, Kültepe civarındaki yeni kabristanda defnedildi. Vefatı üzerine Mehmed Çavuşoğlu altı beyitlik bir şiir yazmış ve, "İrcîî emri ile gitti bekâya Emri" mısraı ile ölümüne tarih düşürmüştür. Hat-tat Ali Alparslan'ın ta'lik hatla yazdığı bu şiir mezar taşına hakkedilmiştir.

Eserleri. 1. *Tuḥfetü'l-iḥvân* (Kahire 1375/1956). Müellifin Arapça üç kasidesinden oluşmaktadır. 2. *Sübha-i Emri* (Ankara 1971). Sekiz şiirin yer aldığı on beş sayfalık risâleye Ömer Nasuhi Bilmen ve İbnülemin Mahmud Kemal kısa birer takriz yazmıştır. 3. *Naḡamâtü'l-anadîl fi ri-yâzi emşileti'l-'Avâmîl*. Birgivi'nin nahve dair *e'l-'Avâmîl*'inde verdiği misallerin Arapça açıklamasıdır. 4. *İbretü Sâik Bir Nazm-ı Râik*. Ahmet Emri'nin yirmi üç beyitlik bu şiiri Amasya'da bir dostu tarafından ta'lik hatla yazdırılarak çoğaltılmış, Ahmed Remzi Akyürek bunu yirmi üç katta ile taştîr etmiştir (*Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, s. 136-139). 5. *Gül-i Sadberk*. 104 beyitten oluşan Farsça bir manzumedir. 6. *Müntehabât*. Ahmet Emri Efendi'nin hikmet ve öğüt türünden derlediği 100 beyit ve açıklamalarından iba-

Amasya müftüsü Abdurrahman Kâmil Yetkin'i, İsmet İnönü'nün 1939 depremi sebebiyle Amasya'yı ziyareti sırasında kendisini karşılayan heyet arasında gösteren fotoğraf (arka sırada sakallı)

